

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Цветан Недков

по конкурса за доцент в професионално направление „Театрално и филмово изкуство“ - научна специалност Кинознание, киноизкуство и телевизия:

филмова и телевизионна режисура,

обявен от НАТФИЗ „Кр. Сарафов“ в Държавен вестник, брой 55 от 08.07.2025г

В конкурса за доцент в професионално направление „Театрално и филмово изкуство“ - научна специалност Кинознание, киноизкуство и телевизия: филмова и телевизионна режисура се явяват трима кандидати – гл. ас. Мария Аверина, гл. ас. Радослав Камбуров и гл. ас. Боя Харизанова. И тримата отговарят на базовото условие да притежават степен „доктор“ и са заемали поне две години длъжност „асистент“ или „главен асистент“. Били са преподаватели, занимавали са се с художествено-творческа дейност и имат научни публикации. Ще разгледам представянето им по азбучен ред.

Главен асистент Мария Аверина учи в Националната гимназия за древни езици и култури «Св. Константин Кирил Философ». Завършва Славянска филология с профил полски език в Софийския университет – степени бакалавър и магистър (2002); Магистратура по Филмово и телевизионно изкуство с профил режисура в Нов Български Университет (2010); Магистратура по Документално кино в Royal Holloway University – Лондон (2018). Защитава през 2023 г. докторат на тема «Монтажни принципи при изграждането на документални филми от архивни материали» в НАТФИЗ «Кръстьо Сарафов», където е и асистент по режисура и монтаж от 2018 г. Член е на СБФД. В момента е главен асистент в НАТФИЗ.

Мария Аверина е автор и изследовател на документалното кино и вече има сериозни постижения в тази област. Представените за конкурса 3 филма са носители на международни и национални награди, събудили са интерес сред

специалисти и публика.

„От Кремона до Кремона“ (2016) е дебютният филм на гл. ас. Аверина, интересно изследване на границата между документално и игрално кино. Историята проследява пътя на трима герои, които се опитват да започнат кариера като лютиери, при това от обективната гледна точка на безпристрастен наблюдател – сравнително рядко използван в българското документално кино подход. Усетът на режисьорката Мария Аверина към драматичното, проявяващо се в обикновения живот, се е проявил още в дебютната ѝ творба. Филмът е свързан с музиката и това налага специфика на ритъма, и той е добре овладян в пълнометражния документален филм.

„Да летиш с плавници“ (2024 г.) е нещо повече от просто документален филм. Освен портрет в движение на един от големите български съвременни художници, който живее и работи в Италия от десетилетия – Алцек Мишев, филмът се е превърнал в мащабно събитие. Заради създаването му, самият Алцек Мишев се е върнал в България след 50-годишно отсъствие, организирана е голяма негова ретроспективна изложба в Националната галерия, стартирана е цяла поредица от културни събития, в чийто център стои именно създаването на този филм. Това до голяма степен показва каква е ролята на един съвременен творец днес – да разширява обхвата на посланието си, да излиза извън рамките на една творба. Постижението на Мария Аверина в този смисъл надскача ролята на режисьора, разширява я и я модернизира – това е сериозен принос към дефиницията и значението на тази професия. Може би дори би могло да бъде обект на академично изследване, в което гл. ас. Аверина да обобщи опита си в тази посока. Филмът показва и специфичния почерк на режисьорката – реализиран е като наблюдение, с минимална намеса, поток на погледа, който пък е максимално обективен. Това въздейства психологически на зрителя и го подтиква да наблюдава активно, съпричастно и с нестихващ интерес.

„Късен дом“ (2010 г.) е стар филм, на повече от 15 години, но темата, която третира, е актуална и днес. Контрастен в ритъма, визията и историята, филмът разказва за паралелния живот на едно малко късче земя – старческият дом в Зона В5 и новопостроения тогава МОЛ София. Макар да е с отглас от една по-традиционна и дори вече леко старомодна естетика, „Късен дом“ се вписва в установените традиции на българското документално кино, но и показва, че още в началото на творческия си път Мария Аверина е имала дълбоко отношение към обективността в документализма, съчетана със съпричастие, изразено едновременно чрез драматургични и визуални метафори.

Научните изследвания и публикациите на гл. ас. Аверина са фокусирани върху ролята на архивите в документалистиката и сочат задълбочено и внимателно изследване на този базов за всеки автор на документално кино елемент.

Изследванията ѝ са оценени високо, цитирани и използвани като основа за развитие и на други академични трудове. Докторската ѝ дисертация на тема «Монтажни принципи при изграждането на документални филми от архивни материали» е и основа на развити учебни програми в НАТФИЗ.

Гл. ас. д-р Радослав Камбуров е роден през 1989 г. и е кадър на НАТФИЗ „Кр. Сарафов“: бакалавър по филмова и телевизионна режисура (2017), магистър по филмово изкуство (2018) и доктор по кинознание, киноизкуство и телевизия (2020). Докторската му степен е защитена с дисертационен труд на тема „Общуване с идеала в епохата на дигиталните медии - новата Градина“ - философско естетическо изследване на новите реалности и тяхното отражение в съвременния творчески процес. От 2022 г. до момента е гл. асистент. От 2024 г. е научен експерт и локален ръководител на работни пакети към проекти на Film EU, както и ръководител на Центъра за продължаващо обучение в НАТФИЗ. Гл. ас. Камбуров има специфичен път на развитие, в който успешно съчетава научно-философските разработки като академичен изследовател с творчески

постижения. Това определено е рядкост в специалностите, свързани с художествено-творческа реализация, където превесът често пада върху една от двете възможни посоки на развитие. Устойчиво поддържаният баланс между научни изследвания и креативна реализация е сериозно постижение, което е от особено голяма полза за студентите на гл. ас. Камбуров.

Освен реализацията си като академичен преподавател, изследовател и творец, Радослав Камбуров има и обширна обществена ангажираност – той е член на Доброволно формирование за овладяване на бедствия към Столична община, членува в Център за семиотични и културни изследвания и в Българско хералдическо и вексилоложко общество. Член е на МЕНСА.

Печелил е престижни награди за филмите си - „Златна роза“ (награда на критиката) през 2019 г., „Златно око“ през 2014 г. за филм, на който е режисьор, първа награда за режисура „Сребърен лъв“ на Lions International Short Film Festival 2012 и др.

Режисьор е на няколко игрални късометражни филма, като последният му е през 2025 г. Публикувал е изследвания в изданието на Центъра за семиотични и културни изследвания, а дисертацията му е издадена като самостоятелен труд от издателство „Изток Запад“.

Трите представени за конкурса авторски продукта на Камбуров са късометражните филми „Хавай“ (2024) и „Змей“ (2025), както и по-ранния „Insomnia“, получил награда на критиката на „Златна роза“ през 2019 г.

Филмът „Змей“ е драматична история за оцеляването на едно семейство в болезнената реалност на сполетялата го трагедия. Успехът на Камбуров като режисьор е в изграждането на специфична естетика при представяне на драматичния конфликт, съчетаването между приказна мистичност и зловеща реалност, което се разгръща на няколко нива – като визуален и като

драматургичен наратив. Една от най-сложните задачи за всеки режисьор е работата с деца, а в „Змей“ Камбуров успява да овладее децата актьори, постига естественост в поведението им и интегрира тяхната спонтанност с уменията на утвърдени актьори като Ели Скорчева, за да създаде въздействащ филм.

Другият представен за конкурса филм - „Хавай“ - е камерен и минималистичен. В него от съществено значение е работата върху детайлите. Въздействието върху зрителя е следствие от специфичната естетика на визуалните решения и от контрастите – както във визията, така и в драматургичното развитие.

Историята, ситуирана в ограничено пространство, се разгръща във възприятията на зрителя благодарение на пунктуално фокусиране върху привидно дребни неща, наточени с богата символика – скъсан кабел, пъстър плакат сред мрачна обстановка, вторачен поглед... Това е филм за сблъсъка между човека и природата в един мръсен свят. Без нито една дума, Камбуров успява да разкаже историята на човечеството чрез контрасти, минималистична естетика и пестелива светлина.

В „Insomnia“ преплитането между реалност и фантазия на драматургично ниво е експериментално изследване на вътрешното пространство на човека, разкъсан между виртуалното и реалното в днешния свят. Екшънът, действието е част от илюзорния свят, а истинският човек, застинал пред студен екран, само фантазира своята същност в играта. Изначално заложеният драматургичен конфликт се разгръща на няколко нива – както в наратива, така и във визуалните решения, и в по-разширената интеракция между екранен образ и зрител, които сякаш разменят местата си. „Insomnia“ е разсъждение за сблъсъка между светлината и мрака, което е намерило отражение и в екранната пластика и операторските решения.

В цялостното представяне на гл. ас. Камбуров се открива един стремеж към концентриран минимализъм, съгъстяване на изразните средства както в академичните му публикации, така и в творческите му търсения.

Гл. ас. Боя Харизанова е родена през 1981 г. в гр. Русе. Завършила е „Факултет по журналистика и масови комуникации“ в СУ „Св. Климент Охридски“ през 2003 г. През 2017 г. завършва НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“, специалност Филмова и телевизионна режисура. През 2018 г. завършва магистратура – Мениджмънт в екранните изкуства отново в НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“. През 2023 г. защитава докторската степен по режисура в НАТФИЗ и от 2018 г. има академична дейност като асистент, в последствие главен асистент по режисура. Творческата ѝ биография е впечатляващо богата за сравнително краткия ѝ кариерен път, носител е на множество награди, позната е особено от изявите си в телевизията, автор е и на няколко документални филма. Късометражният ѝ филм „Любов“ от 2015 г. е със сериозно международно признание. Творческата кариера на Боя Харизанова през последните години е обвързана основно с телевизията.

В придружаващите документи за конкурса са отбелязани само три публикации – две в списания и една – в годишника на НАТФИЗ.

„Подарък“ пресъздава последното желание на един възрастен мъж да се „овещества и след смъртта“ и да заживее вечно в спомена на другите за него. Заснет е през 2019 г. В кратката форма режисьорката Харизанова е успяла да пресъздаде дълбок философски конфликт, залагайки едновременно на внимание към детайлите и на една хармонизираща всички елементи специфична естетика. Носталгичният сблъсък между отиващото си минало и неразбиращото бъдеще е добре интерпретиран включително и чрез изграждането на визуални контрасти. Филмът е изследван на пресечни точки, включително поколенчески, социални, емоционални.

„Чувство за непоносимост“, заснет по есето на Георги Марков и по сценарий на Дочо Боджаков, е от 2018 г. Изграден е по спомени на негови приятели и с помощта на възстановки. Както уточнява режисьорката, филмът е част от

трилогия и има амбицията да е най-обширното изследване на живота на Георги Марков, нефокусирано само върху смъртта, загадката около нея и политико-идеологическите въпроси. Едно от достойнствата на филма е, че той е изследване на живота на най-видния български дисидент от времето на социализма, преосмислено от позицията на поколение, което се опитва да се справи с останките на режима, докато търси своето бъдеще. Този сблъсък между световъззрения от различни нива изгражда специфичната посока на наратива.

„Кино екстремисти“ (2023) е документален разказ за пионерите на българското кино, заснет по същата схема – архивни материали, съчетани с коментари на киноексперти. В авторската справка за приноси Боя Харизанова твърди, че това е първият филм, който разглежда и други кинодейци от зората на българското кино, като Васил Бакърджиев например. Това обаче не е вярно – филм за Васил Бакърджиев бе заснет от режисьорката Мария Траянова още през 2005 г. В поредицата „Лачените обувки на незнайния воин“ също бяха представени документални форми за пионерите на българското кино. „Кино екстремисти“ е интересен поглед на поколението от началото на XXI век, повече от 100 години след навлизането на киното в България, и е поглед от съвършено нов обществен и социален ракурс към историята на българското кино, макар да е използвана форма на документален киноразказ, която е по-скоро традиционна.

В справката си за приноси Боя Харизанова подчертава, че и филмите, и някои от представените публикации са първи и единствени по рода си изследвания.

Научният ѝ труд „Режисьорски подходи при работа с непрофесионални актьори в игралното кино“ всъщност е нейната дисертация, с която е защитила научната си степен „доктор“. Статията по същата тема, приложена към документите за доцентура, е преработка на дисертационния ѝ труд. Несъмнено е приносна, но трябва да се вземе предвид, че има и други научни разработки по темата. Може би е необходимо да наблегне малко повече на научната дейност, която изглежда

сравнително несъразмерна спрямо творческата.

Представянето на Боя Харизанова е високопрофесионално и обещаващо. Тя има сериозен потенциал като академичен кадър, преподавател и творец.

И тримата кандидати имат богата творческа и научна биография и е добре да бъдат част от екипа на НАТФИЗ. Приносът им е ценен както в академичен, така и в художествен аспект. Прави впечатление обаче, че най-добър баланс между академичен, преподавателски и творчески принос има гл. ас. Радослав Камбуров. Всъщност това е основното и може би решаващото му предимство пред гл. ас. Харизанова и гл. ас. Аверина. Сравняването поотделно на постиженията им би било непродуктивно и според мен трябва да се оцени именно балансът и способността да се концентрират и синтезират уменията и талантите.

Гл. ас. Радослав Камбуров има опит в преподавателската работа, при това научните му разработки в съчетание с филмите предполагат една по-широка философско-творческа основа на бъдещото му развитие. Той има потенциала да постави бъдещата си академична практика върху една по-широка база, която позволява надграждане и развитие в разширен изследователски ареал.

Постиженията и изследванията на гл. ас. Харизанова и гл. ас. Аверина са задълбочени и важни, фокусирани върху отделни аспекти на специалността, и е от особена важност те да бъдат продължени и доразвити. Всъщност и тримата кандидати са от съществено значение за бъдещето на НАТФИЗ. Бих искал да мога да гласувам и за тримата, но изборът ми пада върху гл. ас. Радослав Камбуров именно заради баланса между академизъм и творчество, както и заради философско-естетическата база, върху която той гради академичния си път.

30. 11. 2025г.

проф. д-р Цветан Недков:

Гр. София